

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК

ВИПУСК 82

*Матеріали
XII Міжнародної конференції*

**ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА
ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНО-
ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ**

19-21 березня 2015 р., м. Бар

Вінниця-Київ, 2015

Проблеми освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 82. – Вінниця-Київ, 2015. – 308 с.

Для науковців, аспірантів, викладачів і менеджерів освітньої системи.

Редакційна колегія:

О.А.Удод (головний редактор), С.В.Кириленко (заступник головного редактора), Ю.В. Ївженко (відповідальний секретар), Л.Ф. Бурлачук, М.Ф. Бондаренко, М.І. Бурда, М.Ф.Дмитриченко, Т.О. Дмитренко, Н.Г. Ничкало, Л.М. Паламар, О.Я. Савченко, М.Б. Євтух, М.П.Хоменко, Д.В. Чернілевський, В.П. Широчин

У збірнику вміщені матеріали наукових досліджень учасників XII Міжнародної конференції "Формування патріотизму та полікультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарно-педагогічного профілю", який організований Академією міжнародного співробітництва з креативної педагогіки, Міністерством освіти і науки України, Вінницьким соціально-економічним інститутом Університету «Україна», Житомирським державним педагогічним університетом імені І. Франка; Вінницьким обласним інститутом післядипломної освіти педагогічних працівників, Міжнародною академією наук педагогічної освіти (Росія); Барським гуманітарно-педагогічним коледжем імені М. Грушевського.

Редакція не завжди поділяє позицію авторів.

Статті подано в авторській редакції.

Видання зареєстровано в Міністерстві юстиції України.

Свідоцтво Серія КВ № 12814-1699Р від 1.06. 2007 р.

Збірник включено до переліку наукових видань ВАК України, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт з педагогічних наук. Постанова № 1-105/2 від 13.02.2008 р.

Відповідальні за випуск: Д.В. Чернілевський

ЗМІСТ

Кремень В.Г. СИНЕРГЕТИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ОСВІТИ	7
Чернілевський Д.В. ПАТРИОТИЗМ, МЕНТАЛЬНІСТЬ, ДУХОВНА КУЛЬТУРА – ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВОСПИТАННЯ МОЛОДЕЖИ ХХІ ВЕКА.....	15
Андреев А.А. КАЧЕСТВО ОБУЧЕНИЯ ЧЕРЕЗ ИНТЕРНЕТ	23
Антонова О.Є. ВПЛИВ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ.....	27
Березюк Ю.В. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРИНЦИПУ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ В ПІДРУЧНИКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	33
Борисова А.О. ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ	39
Вітвицька С.С. ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	42
Вознюк О.В. РОЗВИТОК ПЕДАГОГА ЯК ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНИХ РИС УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ.....	45
Волощук А.В. ВПЛИВ ФУНДАТОРА ЗАКАРПАТСЬКОЇ ШКОЛИ ЖИВОПИСУ – ЙОСИПА БОКШАЯ НА ФОРМУВАННЯ ЗОЛТАНА БАКОНІЯ ЯК ХУДОЖНИКА- ПЕДАГОГА.....	50
Гайдук О. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	53
Галузінська Т.В. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З РИТОРИКИ	58
Гузенков С.Г. ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСВІТЯН В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ	61
Давиденко Г.В. ВАРІАТИВНА СКЛАДОВА В ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	65
Джеджула О.М. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	71
Дікун І.А. ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА	74
Дубасенюк О.А. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА ЗАСАДАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ	80
Дусь Н.А., Потримай Н.С. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ШЛЯХИ ПРОФІЛАКТИКИ	85

Євсюков О.Ф. ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНІ ОРІЄНТИРИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	90
Зелененька І.А., Федик Т.А. УКРАЇНА У ВІРШАХ ВАСИЛЯ СТУСА, ТАРАСА МЕЛЬНИЧУКА, ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА ЯК ДИДАКТИЧНА ТРАДИЦІЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	95
Іваниця Г.А. ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗАСОБАМИ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	99
Іванова Ю.І. ПОБУДОВА СИСТЕМИ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АГРАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	105
Керницький О.М., Савицька А.П. ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР ДО СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	110
Коваленко О.М. СПІЛЬНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ	114
Козлакова Г.О., Фещук А.М. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРАНТІВ МЕТАЛУРГІЙНОГО ПРОФІЛЮ У ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ	122
Козюра Н.С. ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНИХ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	126
Колесник Н.Є. ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	130
Коновець С.В. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА	135
Космачева Н.В. ПРОБЛЕМА СОДЕРЖАННЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАННЯ ЛИЧНОСТІ	144
Костюк Д.А. СТАН СФОРМОВАНOSTІ МОТИВАЦІЇ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-ЕЛЕКТРИКІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	148
Левківський М.В., Колодій О. С. ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ: ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ	152
Луцинський Ю.М., Марчук С.В. ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ПРОЦЕСІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ	156
Маліновський Ю.Л. ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРІОГРАФІЮ ЦЕРКОВНОЇ ОСВІТИ НА ПОДІЛЛІ	159

Масловська М.В.	
МУЗЕЙ СТАРОЖИТНОСТЕЙ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	163
Мельник О.	
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПИСЬМЕННИКА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ (ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	166
Миколаєнко Н.М.	
ПОЛІКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ДИТЯЧИХ ОСВІТНІХ ВИДАНЬ	169
Мирончук Н.М.	
КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ОСНОВА ЗМІСТУ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ПРОГРАМ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	172
Місяць Н.К.	
НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В АСПЕКТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ: ЗАСАДИ І ДОСВІД	176
Нарольська Л.В.	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО КЕРІВНИЦТВА КОНЦЕРТНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ШКОЛЯРІВ	179
Орел Л.О.	
ПРАКТИЧНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З МАТЕМАТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	182
Орлова Л.Д.	
ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ КОМБІНАТОРИКИ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ СИСТЕМИ ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ	188
Осийский Ю.А.	
ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК ОДНА ИЗ ФОРМ РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ	192
Павленко В.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА В КОНТЕКСТІ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ	196
Павленко Л.А.	
РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ	203
Пташнік Н.М.	
ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНО СПРЯМОВАНИХ ЦІННІСНИХ ОРІНТАЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА	206
Публічук Т.І.	
ВПЛИВ АЛКОГОЛЮ НА ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДЛІТКІВ	211
Радіонова О.В.	
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ	216
Свиридчук О.В.	
ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ В КАНАДІ	220
Свистун В.І., Поліщук Т.П.	
ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	224
Сидорчук Н.Г.	
ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ОСВІТІ ЯК ПОЛІКУЛЬТУРНА ПРОБЛЕМА	230
Синицын В.М.	
О КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ ПРИРОДЕ АНТИНОМИЧНОСТИ ПОЗНАВАЕМОГО ПРОСТРАНСТВА	233

Столяренко О.В., Столяренко О.В. ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ І ТОЛЕРАНТНИХ ВЗАЄМИН	240
Тищенко О.І. СПІВВІДНОШЕННЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ПЕДАГОГІКИ І ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ У СУЧАСНОСТІ	243
Томчук М.І. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	249
Тракалюк О.Л. МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ КАДРОВИХ ОРГАНІВ	253
Трачук О.С. ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ЗАЛУЧЕННЯ ДО РОБОТИ В ДИТЯЧОМУ МУЗИЧНОМУ ТЕАТРІ	259
Царенко Л.М. ВИКОРИСТАННЯ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ М.Д. ЛЕОНТОВИЧА В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ	265
Чужа Н.П. ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	270
Шалигіна Н.П. КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ШТАБІВ	273
Швачка Л.С. ДОСЛІДНИЦЬКА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ	281
Шинельова О.В. ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	284
Шостаківська Г.Г. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ШКОЛЯРАМИ ПО ВИВЧЕННЮ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	288
Шпаковатий В.В. ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ	292
Ягупов В.В. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СИСТЕМІ ПТО	298
Якубчик О.М., Любарська І.П. СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У ДНЗ ШЛЯХОМ УПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ	304

викладацького складу у розв'язанні задач специфічного мистецтвознавчого характеру (що не виступає їх основним фаховим обов'язком) тощо. Першочерговим нашим завданням виступає пошук відправних точок оптимізації усіх складових фахової підготовки майбутніх учителів музики до музично-виховної роботи у школі, зокрема такої її лівової частки, як керівництво концертною діяльністю школярів.

Враховуючи визначені нами проблемні питання слід вказати, що перспектива нашої наукової розвідки полягає в розробці необхідного комплексу теоретико-інформативних матеріалів та доборі дієвого методичного інструментарію, а також, що є найголовнішим, пошуку шляхів і можливостей їх запровадження у чинний навчально-виховний процес підготовки музично-педагогічних кадрів. Загалом, належна концентрація зусиль педагогічної спільноти на питаннях оптимізації підготовки учителів до керівництва концертною діяльністю дітей та юнацтва сприятиме не лише інтенсифікації і покращенню концертного життя школи, а й у повному обсязі і на належному рівні вирішуватиме питання естетичної вихованості широких верств сучасного суспільства.

Література:

1. Арчажникова Л.Г. Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя / Л.Г. Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 110 с.
2. Гродзенская Н.Л. Школьники слушают музыку / Н.Л. Гродзенская. – М.: Просвещение, 1969. – 77 с.
3. Жигінас Т.В. Естетико-виховна робота концертно-просвітницького спрямування серед учнівської молоді. Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки (НДУ ім. М. Гоголя) / За заг. ред. проф. Є.І. Коваленко / Т.В. Жигінас. – Ніжин: Вид. НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – № 4. – 215 с.
4. Кабалевський Д.Б. Як розповідати дітям про музику? / Д.Б. Кабалевський. – К.: Муз. Україна, 1981. – 320 с.
5. Падалка Г.М. Українська філармонія для дітей та юнацтва: Проблеми модернізації музично-педагогічної освіти / Г.М. Падалка // Мистецтво та освіта. – 1998. – № 3. – С. 7-11.
6. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник / О.Я. Ростовський. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
7. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. – Навч. посібник / О.П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
8. Шацкая В.Н. Музыкально-эстетическое воспитание детей и юношества / В.Н. Шацкая. – М.: Педагогика, 1975. – 197 с.

УДК 378.094:37.013

*Л.О. Орел, к.пед.н., ст. викладач,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ПРАКТИЧНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З МАТЕМАТИКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

В статье анализируется практически-деятельностный компонент в структуре организации самостоятельной работы по математике будущих учителей начальных классов, дается сравнительная характеристика уровней сформированности показателей практически-деятельностного компонента, предлагаются пути формирования умений и навыков самостоятельной работы по математике.

Ключевые слова: организация самостоятельной работы по математике будущих учителей начальных классов, практически-деятельностный компонент, умения и навыки самостоятельной работы по математике.

The article analyzes the practical-pragmatist component in the structure of future primary school teachers' independent work organization, gives the comparative characteristics of the formedness levels of the practical-pragmatist component, and proposes ways of forming skills and habits of independent work on mathematics.

Keywords: *future primary school teachers' independent work organization, practical-pragmatist component, skills and habits of independent work on mathematics.*

Постановка проблеми. Математична підготовка майбутніх учителів початкових класів нині відбувається в умовах поступового скорочення аудиторних занять і збільшення годин на позааудиторну самостійну роботу з математики. Це актуалізувало проблему *організації самостійної роботи студентів з математики, зокрема, дослідження компонентів її структури.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему *організації самостійної роботи студентів з математики* досліджували Н.В. Ванжа, Т.В. Крилова, Л.І. Нічуговська, З.І. Слєпкань, Л.П. Стойлова, О.Г. Фомкіна та інші. Аналіз науково-педагогічної літератури та дисертаційних досліджень з зазначеної проблеми дозволяє зробити висновок, що самостійну роботу з математики розглядають у традиційних для дидактики аспектах: як форму, метод, прийом навчання, засіб організації пізнавальної діяльності, засіб формування пізнавальної активності та самостійності, вид навчальної діяльності тощо.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених організації студентської самостійної роботи, в освітній практиці наявні суперечності між: вимогами сучасної школи до вчителя початкових класів і його недостатньою підготовкою до самостійної діяльності; потребою сучасної вищої школи у високому рівні самостійності студентів у навчанні математики та їх здатністю до зазначеного виду діяльності. Тому актуальним є подальше вивчення зазначеної проблеми, зокрема дослідження компонентів структури організації самостійної роботи з математики.

Мета статті – проаналізувати *практично-діяльнісний компонент* у структурі організації самостійної роботи з математики майбутніх учителів початкових класів, здійснити порівняльну характеристику рівнів сформованості показників *практично-діялісного компоненту*, запропонувати шляхи формування умінь і навичок самостійної роботи з математики.

Виклад основного матеріалу. Важливим у структурі організації самостійної роботи з математики майбутніх учителів початкових класів є *практично-діялісний компонент*, який відображає володіння набором умінь, навичок, дидактичних методів, прийомів та організаційних форм.

З'ясуємо сутність понять «уміння» та «навички». У традиційній дидактиці навички трактувалися як автоматизовані уміння, отже, первинними вважались уміння, а навички – похідними від них. «У сучасному трактуванні з погляду теорії діяльності будь-яка дія виконується за допомогою операцій. При цьому одна й та сама дія може виконуватися за допомогою різних операцій. Способи діяльності, що їх засвоюють учні, стають їхніми навичками й уміннями. Навичка – це операція, спосіб виконання якої доведений до автоматизму і майже не контролюється свідомістю (наприклад, навички лічби, читання, виконання арифметичних дій тощо). Уміння – це дія, що складається з упорядкованої сукупності операцій (навичок), які спрямовані на спільну мету. Уміння може бути засвоєне з різним ступенем досконалості, проте його виконання завжди контролюється свідомістю. Отже, з позицій діялісного підходу, навички (операції) – первинні, а уміння похідні, тобто складаються з навичок. Навички стосуються прийомів виконання дій, а не їх цілей та умов [1, с. 30]».

Для ефективної самостійної роботи з математики студенти повинні володіти як загальними уміннями і навичками самостійної роботи, так і уміннями і навичками з математики.

До загальних ми відносимо уміння і навички: знаходити потрібну інформацію в Інтернеті, користуватися бібліотечним фондом, зокрема різними видами каталогів, довідників, енциклопедій тощо; роботи з навчальною літературою, раціональних прийомів запам'ятовування та відтворення інформації; самоорганізації та самоконтролю.

Перелік умінь і навичок з математики майбутніх учителів початкових класів визначає програма з математики, яка передбачає, що студент повинен *уміти*: точно і стисло висловити

математичну думку в усній і письмовій формі, правильно виконувати обчислення значень числових виразів, розв'язувати рівняння та нерівності, досліджувати та будувати графіки функцій, правильно доводити теореми, передбачені програмою, застосовувати набуті теоретичні знання до розв'язування математичних задач тощо.

До зазначених в програмі з математики умінь додамо такі необхідні, на нашу думку, для самостійної роботи з математики уміння як: уміння працювати з математичним текстом, зокрема уміння структурувати його, виділяти в ньому головне або потрібне в певній ситуації; уміння самостійно знайти спосіб розв'язку задачі; уміння оперувати математичною символікою; уміння вивчати теоретичний матеріал з математики, зокрема уміння осмислювати та заучувати означення математичних понять та формулювання теорем, уміння з'ясувати: що дано в теоремі, що треба довести, уміння обрати метод доведення та реалізувати його тощо.

Самостійна робота з математики вимагає від майбутніх учителів початкових класів і дослідницьких умінь. Л.П. Стойлова зазначає, що при вивченні математики «у студентів повинні формуватися як окремі дослідницькі уміння (створення бази даних і висування на її основі гіпотези, формулювання висновків і ін.), так і вміння, необхідні вчителю для проведення дослідження в повному обсязі (постановка проблеми і задач, збір необхідної інформації, висування гіпотези та її перевірка, оформлення результатів пошукової діяльності у вигляді доповіді, реферату, курсової роботи) [2, с. 101]».

Студент повинен мати практичні *навички*: у виконанні логічних доведень математичних тверджень, тотожних перетворень виразів, розв'язування задач, вимірювання величин, геометричних побудов за допомогою циркуля і лінійки тощо.

Для дослідження практично-діяльнісного компонента структури організації самостійної роботи з математики ми діагностували: а) сформованість умінь і навичок з математики, б) сформованість умінь і навичок самостійної роботи з математики.

Діагностика сформованості умінь і навичок з математики студентів-першокурсників здійснювалася на основі підрахунку середнього арифметичного результатів усного опитування, нульової контрольної роботи, тестування, модульної контрольної роботи.

Зазначимо, що нульова контрольна робота проводилася на початку першого семестру і містила завдання з шкільного курсу математики. Решта діагностичних робіт проводилися протягом вивчення першого модуля (вересень – середина листопада). Кожне завдання оцінювалося за 100-бальною шкалою, потім знаходилося середнє арифметичне чотирьох оцінок, на основі якого нами виділено три рівні сформованості умінь і навичок з математики: 1) низький, якому відповідають результати 60-73 бали, 2) середній, якому відповідають результати 74-89 балів, і 3) високий, якому відповідають результати 90-100 балів.

Результати діагностики умінь і навичок з математики свідчать про те, що у 27,3 % першокурсників – майбутніх учителів початкових класів уміння і навички з математики знаходяться на низькому рівні, у 55,3 % – на середньому рівні та у 17,4 % – на високому рівні. Відтак є потреба вдосконалювати зазначені уміння та навички.

З.І. Слєпкань, спираючись на діяльнісний підхід, вважала, що студент добре засвоює те, що виступає як предмет і як мета його діяльності. Тому свідоме учіння передбачає, з одного боку, виконання студентом відповідних дій з навчальним матеріалом (а не просто його спостереження і прослуховування), з іншого – перетворення засвоюваного матеріалу на головну мету цих дій, тобто розв'язування навчальних задач. Ми погоджуємося з думкою З.І. Слєпкань, яка стверджувала: «Одним із реальних шляхів підвищення ефективності навчання і розвитку є аналіз різних видів навчальної діяльності з метою виокремлення практичних і розумових дій та попереднє навчання кожної з цих дій. Практика навчання показує, що особливістю пізнавальної діяльності учнів (студентів), у яких є труднощі із засвоєнням математики, є несформованість загальних і специфічних для математики розумових дій і прийомів розумової діяльності. Саме вони становлять механізм мислення, і цим механізмом потрібно оволодіти у процесі навчальної діяльності [1, с. 28-29]».

Процес формування умінь і навичок з математики нами умовно поділено на три етапи: діагностика, корекція набутих і формування нових.

Про діагностику йшлося вище. Додамо лише, що ми не обмежилися діагностуванням рівнів сформованості умінь і навичок з математики, а визначили шляхом аналізу допущених помилок у нульовій контрольній роботі, під час усного опитування та тестування, яких саме умінь і навичок бракує кожному першокурснику. Класифікація цих помилок дозволила розділити студентів на мікрогрупи за темами, що потребували доопрацювання.

Корекція набутих умінь і навичок з математики здійснювалася в мікрогрупах та під час індивідуальних занять. Студентам, що мали прогалини в знаннях, ми пропонували тематичні консультації й індивідуальні домашні контрольні роботи з певних тем. Захист цих контрольних робіт проводився на колоквіумі в кінці першого модуля, що дозволило викладачу здійснити індивідуальний підхід до студентів і не лише констатувати незнання певних тем студентами, а й допомогти ліквідувати ці незнання. Проведення колоквіуму дало можливість викладачу ближче познайомитися зі студентами, а студентам – усвідомити рівень своїх знань і сформованості умінь і навичок з математики, рівень вимог при вивченні математики у ВНЗ та вмотивовано включитися в подальшу навчальну роботу.

В ситуаціях, коли не вдавалося швидко ліквідувати прогалини в знаннях, нами проводилися додаткові заняття в мікрогрупах після аудиторних занять. Зауважимо, що діагностика та корекція набутих умінь і навичок з математики вимагають від викладача неформального підходу до своїх обов'язків, кропіткої праці та багато часу, але суттєво допомагають студентам.

Паралельно з процесом корекції раніше набутих відбувається формування нових умінь і навичок з математики. Саме тут гостро не вистачає аудиторних годин. Студенти з низьким рівнем базових знань і низьким рівнем навчованості потребують більше часу та індивідуального підходу при формуванні в них нових умінь і навичок з математики. Скорочення кількості аудиторних годин і перенесення акценту на позааудиторну самостійну роботу значно ускладнює цей процес. Вихід ми бачимо в запровадженні тьюторської системи, яка дозволяє враховувати індивідуально-психологічні властивості студента та рівень його готовності до самостійної роботи, вчасно надавати індивідуальну допомогу, формувати навички самостійної роботи і самостійність як рису особистості, тобто реалізовувати особистісно-орієнтований підхід.

Крім розглянутих вище умінь і навичок з математики на ефективність організації самостійної роботи суттєво впливають уміння і навички самостійної роботи з математики, до яких ми відносимо: гностичні, конструктивні, спеціальні та організаторські. Сутність кожної групи умінь подано в таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні групи умінь і навичок самостійної роботи з математики

Групи умінь і навичок	Перелік умінь і навичок
Гностичні (аналітичні)	уміння вивчати теоретичний матеріал з математики, зокрема уміння заучувати означення математичних понять та формулювання теорем, уміння з'ясувати: що дано в теоремі, що треба довести, уміння обрати метод доведення та реалізувати його тощо, уміння структурувати теоретичний матеріал, навички розумової діяльності евристичного типу: виділення головного, суттєвого в матеріалі, узагальнення, порівняння, конкретизація, абстрагування, різні види аналізу, аналогія тощо
конструктивні	уміння конспектувати лекцію, матеріал з підручника, навички розумової діяльності алгоритмічного типу (правильне мислення, що відповідає законам формальної логіки: алгоритми розв'язку типових задач, правило конструювання означень понять через найближчий рід і видову відмінність, правило-орієнтир класифікації тощо), уміння складати план відповіді
спеціальні	уміння користуватися математичною символікою; уміння знаходити потрібну інформацію в Інтернеті, уміння користуватися бібліотечним фондом, зокрема різними видами каталогів, довідників, енциклопедій.
організаторські	уміння і навички самоорганізації та самоконтролю

Для діагностики сформованості зазначених умінь і навичок ми застосовували методи анкетування, спостереження, бесіди.

На основі дослідження нами виділено три рівні сформованості умінь і навичок самостійної роботи з математики: низький, середній і високий та визначено показники цих рівнів.

Показники низького рівня: студент має труднощі при пошуку потрібної інформації в Інтернеті, при користуванні бібліотечним фондом (зокрема різними видами каталогів, довідників, енциклопедій); не вміє структурувати теоретичний матеріал, виділяти в ньому головне; заучує означення математичних понять та формулювання теорем, не усвідомлюючи їх; не вміє з'ясувати: що дано в теоремі, що треба довести; не вміє сам обрати метод доведення та реалізувати його; не може сам проаналізувати умову задачі, знайти розв'язок; робить помилки при оперуванні математичною символікою; виконує самостійну роботу за зразком, за готовим алгоритмом, користуючись сторонньою допомогою; віддає перевагу колективним, груповим формам самостійної роботи;

Показники середнього рівня: студент уміє користуватися бібліотечним фондом, зокрема різними видами каталогів, довідників, енциклопедій, але має труднощі при пошуку потрібної інформації в Інтернеті; уміє сам структурувати теоретичний матеріал, виділяти в ньому головне; заучує означення математичних понять та формулювання теорем, усвідомлюючи їх; уміє з'ясувати: що дано в теоремі, що треба довести; не вміє сам обрати метод доведення, але засвоює запропонований викладачем або підручником; може сам проаналізувати умову задачі, знайти розв'язок стандартної задачі, але затрудняється знайти розв'язок нестандартної задачі; оперує математичною символікою; має недостатньо розвинені логічне мислення і просторову уяву; віддає перевагу самостійній роботі у малих групах; прагне до самоорганізації, планує свою навчальну діяльність, але не завжди дотримується плану роботи; займається самостійною роботою не систематично, але завдяки «штурміщині» всі завдання виконує; прийоми НОП студенту відомі, але використовує їх несистематично; не завжди дотримується режиму дня; недостатньо розвинені волява сфера, самодисципліна; самоконтроль при виконанні математичного завдання зводиться до порівняння своїх відповідей з відповідями в підручнику чи на дошці.

Показники високого рівня: студент швидко знаходить потрібну інформацію в Інтернеті; вільно користується бібліотечним фондом, зокрема різними видами каталогів, довідників, енциклопедій; здатен до творчого застосування знань у нових умовах, до пошуку власного нестандартного способу доведення чи розв'язку; здатен самостійно вивчити новий теоретичний матеріал; володіє прийомами аналізу, синтезу, порівняння, аналогії тощо; має достатньо розвинені логічне мислення і просторову уяву; віддає перевагу індивідуальним формам самостійної роботи; студент має достатньо розвинені волюву сферу, самодисципліну, самоконтроль; у нього чітка самоорганізація, він планує свою навчальну діяльність і дотримується плану роботи; дотримується режиму дня; займається самостійною роботою з математики систематично, вчасно; прийоми НОП використовує цілеспрямовано та систематично; самоконтроль при виконанні математичного завдання має прогнозуючий, випереджальний вид.

Дослідження показали, що низький рівень сформованості умінь і навичок самостійної роботи з математики мають 27,54% студентів, середній рівень мають 70,29 %, високий рівень – 2,17% студентів.

Одержані результати вказують на те, що першокурсники володіють певними уміннями та навичками самостійної роботи з математики, але в недостатній мірі, тому є потреба в їх подальшому цілеспрямованому формуванні.

З цією метою ми запропонували студентам-першокурсникам факультатив «Організація самостійної роботи студентів з математики» (36 годин: бгод.-лекції, 12 год. – практичні заняття, 18 год. – індивідуальна робота), завданнями якого було: 1) формувати у студентів-першокурсників систему знань про самостійну роботу як специфічний вид навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ, що передбачає ознайомлення студентів з основними видами

самостійної роботи, її структурою, методами, формами контролю за СР, інформаційно-методичним забезпеченням самостійної роботи, формування навичок раціональних прийомів ведення конспекту лекцій, допомога студентам-першокурсникам адаптуватися до умов навчання у ВНЗ; 2) формувати навички самостійної роботи з математики, що передбачає ознайомлення з методами та формами (індивідуальною, індивідуально-груповою і груповою) СРС з математики, формування раціональних прийомів роботи з математичним текстом, різними видами інформаційно-методичного забезпечення СР з математики, теоретичним матеріалом, задачами тощо; 3) формувати самостійність як необхідну рису особистості сучасного фахівця.

На заняттях факультативу розглядалися, зокрема, питання: наукова організація розумової праці студента; раціональні способи роботи з різними видами інформаційно-методичного забезпечення СРС; можливості бібліотеки, читального залу, комп'ютерного класу в здійсненні інформаційно-методичного забезпечення СРС; види каталогів і способи пошуку потрібної навчальної літератури; підручник, посібник, довідник, енциклопедія з математики, їх призначення, структура, раціональні прийоми роботи з ними; конспект лекцій з математики, раціональні прийоми його ведення та користування ним; методичні розробки, методичні рекомендації та користування ними; електронний вид інформаційно-методичного забезпечення СРС з математики; як готуватися до практичного заняття, лекції, заліку, екзамену з математики тощо.

Таким чином, факультатив «Організація самостійної роботи студентів з математики» сприяє розширенню знань студентів про самостійну роботу та формуванню умінь і навичок самостійної роботи з математики.

Зазначимо, що суттєво впливають на ефективність самостійної роботи організаторські уміння і навички. Кожен першокурсник до моменту вступу до ВНЗ мав свій режим дня, певний стиль навчання, звички тощо. Студентське життя потребує їх корекції, переходу від стану, коли тобою керують батьки і вчителі, до стану *самокерування*, який передбачає *самоорганізацію, зокрема, самопланування та самоконтроль*, що створює найбільше труднощів у перші місяці навчання. Тому формуванню саме цих навичок слід приділяти особливу увагу.

Зауважимо, що особливо важливими при виконанні самостійної роботи з математики є навички самоконтролю. Щоб їх сформувати, необхідно навчити студентів виконувати специфічні для математики контрольні дії: а) перевірку результату дією, оберненою до виконаної; б) перевірку з допомогою іншого способу розв'язування задачі; в) наближену оцінку відповідності одержаного результату вихідним умовам задачі тощо [3, с. 72]. Тому не лише на заняттях факультативу, але й на практичних заняттях з математики треба тримати це питання в полі зору.

Висновок. Освітня практика доводить ефективність запропонованих вище шляхів формування умінь і навичок самостійної роботи з математики. Цілеспрямоване їх використання підвищує готовність студентів до самоосвіти.

Література:

1. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / Зінаїда Іванівна Слєпкань. – К.: НПУ, 2000. – 208 с.
2. Стойлова Л.П. Возможности курса математики в формировании у студентов исследовательских умений / Л.П. Стойлова // Начальная школа. – 2009. – № 6. – С. 101-106.
3. Граф В. Основы самоорганизации учебной деятельности и самостоятельная работа студентов: учеб.-метод. пособие / В. Граф, И.И. Ильясев, В.Я. Ляудис. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 76 с.